

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341.1.01

**РОЛЬ ООН В СТАНОВЛЕННІ, РАЗВИТТІ І ОБЕСПЕЧЕННІ ПРИНЦИПА
ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА**

Сыроед Т. Л.,

доктор юридических наук, професор,
заведуюча кафедри міжнародного
і європейського права
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Аннотация В статье исследована роль Организации Объединенных Наций, ее органов и институций в становлении, развитии и обеспечении принципа верховенства права; уделено существенное внимание положениям правовых актов, принятых под эгидой Организации; сделаны соответствующие выводы и рекомендации, направленные на совершенствование сотрудничества в этой сфере.

Ключевые слова: безопасность, верховенство права, гарантии, механизмы обеспечения, права человека, система ООН.

Анотация У статті досліджено роль Організації Об'єднаних Націй, її органів та інституцій у становленні, розвитку і забезпеченні принципу верховенства права; приділено суттєву увагу положенням правових актів, прийнятих під егідою Організації; зроблено відповідні висновки і рекомендації, направлені на удосконалення співпраці у цій сфері.

Ключові слова: безпека, верховенство права, гарантії, механізм забезпечення, права людини, система ООН.

Annotation The article researched the role of the United Nations, its organs and institutions in the formation, development and ensuring the rule of law; gave special attention to the provisions of legal acts adopted under the auspices of the United Nations; made the correct conclusions and recommendations aimed at improving cooperation in this area.

Key words: security, rule of law, guarantee, mechanism for ensuring, human rights, the UN system.

Принцип верховенства права, закрепленный в Уставе ООН, включает в себя элементы, касающиеся отношений между государствами. Соблюдение законности имеет фундаментальное значение для обеспечения устойчивого мира после урегулирования конфликта, для эффективной защиты прав человека и для устойчивого экономического прогресса и развития любого государства [1]. Принцип, согласно которому все – от отдельного человека вплоть до самого государства – обязаны соблюдать законы, которые были публично приняты, в равной степени исполняются и независимо реализуются судебными органами, лежит в основе концептуального подхода, в значительной степени направляющего работу Организации. Подчеркивая важность принципа верховенства права для ООН, Генеральный секретарь отметил, «для ООН верховенство права означает такой принцип управления, в соответствии с которым все лица, учреждения и структуры, государственные и частные, в том числе само государство, функционируют под действием законов, которые были публично приняты в равной степени исполняются и независимо реализуются судебными органами и которые совместимы с международными стандартами в сфере прав человека. Для этого также необходимы меры, обеспечивающие соблюдение принципов примата права, равенства перед законом, ответственности перед законом, беспристрастного применения законов, разделения властей, участия в принятии решений, правовой определенности,

недопущения произвола и процессуальной, и правовой транспарентности» [2, с. 5-6].

Деятельность ООН по обеспечению верховенства права создает основу для развития, поощрения и осуществления международных норм и стандартов в большинстве областей международного права.

ООН ведет работу в поддержку механизма обеспечения верховенства права на национальном уровне: этот механизм включает конституцию или ее эквивалент как основной закон государства; четкую и последовательную систему законов и их соблюдение; сильные институты правосудия, управления, безопасности и обеспечения прав человека, располагающие эффективной структурой, финансовыми средствами, подготовленным персоналом и техническими средствами; процедуры и механизмы отправления правосудия в переходный период; а также наличие общественного мнения и гражданского общества, которые способствуют укреплению верховенства права и обеспечивают подотчетность государственных должностных лиц и структур. Эти нормы, политика, институты и процессы формируют основу общества, в котором каждый человек чувствует себя в безопасности, где споры решаются мирным путем, у пострадавших есть эффективные средства правовой защиты и где нарушители закона, включая само государство, несут ответственность за свои действия.

Вышеизложенное свидетельствует о значимости избранной темы исследования, ее актуальности для международного и национального права, а также современного международного правопорядка.

Следует отметить, что в науке международного права вопросам верховенства права, отдельным его аспектам уделено внимание в работах отечественных и зарубежных авторов, в частности: В.Н. Денисова, И. С. Иванова, Р.А. Каламкаряна, Т.Р. Короткого, П.М. Костоевой, И.И. Лкуашука, С.П. Погребняка, Н. Е. Троекурова и др. Вместе с тем, следует отметить, что в доктрине не уделено должного внимания роли ООН в этой сфере.

С учетом вышеизложенного, цель настоящего исследования заключается в исследовании роли ООН в становлении, развитии и обеспечении принципа верховенства права, а также в формулировании соответствующих выводов и рекомендаций, направленных на усовершенствование данного принципа.

Вопросами верховенства права занимаются более 40 подразделений ООН, Организация осуществляет операции и разрабатывает программы в области верховенства права в более чем 110 странах во всех регионах мира, многие подразделения ООН проводят мероприятия в одних и тех же странах [3].

Основным органам ООН, в частности, Генеральной Ассамблее и Совету Безопасности, отводятся в этой связи ключевые функции, которые вытекают из Устава Организации и подразумевают принятие мер в соответствии с его положениями. Генеральная Ассамблея рассматривала вопрос о верховенстве права на национальном и международном уровнях как пункт повестки дня с 1992 года, уделяя повышенный интерес с 2006 года, и приняла по нему ряд резолюций, в частности: A/RES/61/39, A/RES/62/70, A/RES/63/128, A/RES/65/32, A/RES/66/102, A/RES/67/97, A/RES/68/116, A/RES/69/123, A/RES/70/118.

В 2012 году Генеральная Ассамблея провела заседание высокого уровня, посвященное вопросу «верховенства права на национальном и международном уровнях». Впервые главы государств и правительств собрались на Генеральной Ассамблее для обсуждения вопроса верховенства права, что подчеркивает значимость вопроса укреплении законности во внутригосударственной жизни и на международной арене, результатом совместной работы стало принятие исторической Декларации по вопросу о верховенстве права на национальном и международном уровнях (далее – Декларация о верховенстве права). Впервые 193 государства-члена ООН достигли общего понимания по концептуальным аспектам принципа верховенства права, а также по всей полноте сферы его применения, начиная от мирного урегулирования международных споров и заканчивая предоставлением доступа к правосудию уязвимым группам населения. В декларации указывается на взаимосвязь между верховенством права и тремя основными направлениями деятельности ООН: поддержание мира и безопасности, обеспечение развития и защита прав человека. Исходя из существования такой взаимосвязи, в декларации подчеркивается необходимость того, чтобы вопросы укрепления верховенства права были включены в число приоритетных задач международной повестки дня на период после 2015 года [4].

В сентябре 2015 года Генеральная Ассамблея ООН приняла следующий итоговый документ

саммита ООН повестки дня в сфере развития на период после 2015 года: «Преобразование нашего мира: Повестка дня в области устойчивого развития на период до 2030 года», в котором определено семнадцать целей в области устойчивого развития и 169 задач, свидетельствующие о масштабности и амбициозности новой всеобщей повестки дня. Они предусматривают продолжение работы, начатой в период действия целей в сфере развития, сформулированных в Декларации тысячелетия, и окончательное достижение тех целей, которых не удалось достичь. Они предусматривают реализацию прав человека для всех и обеспечение гендерного равенства и расширение прав и возможностей всех женщин и девочек. Они носят комплексный и неделимый характер и обеспечивают сбалансированность всех трех компонентов устойчивого развития: экономического, социального и экологического. Эти цели и задачи будут стимулировать в ближайшие 15 лет деятельность в сферах, имеющих огромное значение для человечества и планеты [5].

Совет Безопасности неоднократно проводил тематические прения, посвященные вопросам верховенства права (S/PRST/2003/15, S/PRST/2004/2, S/PRST/2004/32, S/PRST/2005/30, S/PRST/2006/28), и принял резолюции, в которых обращается особое внимание на важность этой темы в контексте вопроса о женщинах, мире и безопасности (резолюция 1325, 2242 Совета Безопасности, резолюция 1820 Совета Безопасности), вопроса о положении детей в условиях вооруженного конфликта (например, резолюция 1612, 2225 Совета Безопасности), вопроса о защите гражданских лиц в вооруженном конфликте (например, резолюция 1674, 2222 Совета Безопасности). Совет по правам человека принял ряд резолюций, которые непосредственно относятся к вопросам прав человека и верховенства права, в том числе об отправлении правосудия; о целостности судебной системы (A/HRC/RES/19/31) [6], о правах человека, демократии и верховенстве права (A/HRC/RES/19/36) [7]. Комиссия по миростроительству также на регулярной основе рассматривает вопрос верховенства права применительно к странам, включенным в ее повестку дня.

Как указано выше, ООН осуществляет свою деятельность в этой сфере по трем основным направлениям: права человека и верховенство права; верховенство права, мир и безопасность; верховенство права и развитие.

Неразрывная связь прав человека и верховенства права подтверждается многочисленными актами и практической составляющей. В своем докладе «При большей свободе: к развитию, безопасности и правам человека для всех» 2005 г. Генеральный секретарь отметил, что «необходимо избавляться от нужды и страха, но этого недостаточно. Все люди имеют право на достойное обращение и уважение» (пункт 27) [8]. Залогом обеспечения людям такого достойного обращения и уважения является осуществление в полном объеме прав человека, а их защиты – верховенство права.

Основой для обеспечения свободы жить в достойных человека условиях служит международная система прав человека, а также принципы

міжнародного гуманітарного права, міжнародного кримінального права і міжнародного біженського права. Ці основопологаючі елементи нормативно-правової бази являються додатковими сводами правових норм, направлених на досягнення загальної мети: захист життя, здоров'я і гідності людей. Верховенство права – це механізм розвитку і захисту загальної нормативно-правової основи, сприяючої створенню системи, в якій владні повноваження здійснюються в відповідності з узгодженими правилами, гарантуючими захист усіх прав людини.

Згідно з визначенням Генерального секретаря, верховенство права обумовлює необхідність того, щоб процесуальні дії, діяльність установ і основні норми відповідали концепції прав людини, включаючи основні принципи рівності в відповідності з законом, відповідності до закону і справедливості в дії захисту і охорони прав (пункт 6) [9]. В суспільстві неможливо забезпечити верховенство права, якщо не забезпечена захист прав людини, і навпаки, захист прав людини не може бути забезпечений в суспільстві без ефективного верховенства права. Верховенство права – це механізм здійснення прав людини, сприяючий втівленню принципу прав людини в життя.

Забезпечення верховенства права є невід'ємним елементом роботи по закріпленню економічних, соціальних і культурних прав в національних конституціях, законах і положеннях. Коли права захищені законом або забезпечується інша правова захист таких прав, верховенство права, в разі несоблюдення таких прав або несправедливого використання державних ресурсів, надає засоби правової допомоги.

Хоча нормативно-правову основу принципу верховенства права забезпечують узгоджені на міжнародному рівні права людини, норми і стандарти, він повинен бути тісно пов'язаний з національним контекстом, включаючи його культурні, історичні і політичні реалії. Тому держави дійсно мають свій особливий національний досвід в сфері розвитку своїх систем верховенства права. Тем не менше, як це підтверджено в резолюції 67/1 Генеральної Асамблеї, існують загальні елементи, що випливають з міжнародних норм і стандартів [4].

Верховенство права і права людини представляють собою два аспекти одного і того ж принципу – свободи жити в гідних людини умовах. Внаслідок цього верховенство права і права людини нерозривно пов'язані між собою. Така нерозривна зв'язь в повній мірі визнавалася державами-членами з моменту прийняття Всеобщої декларації прав людини, в якій говориться про необхідність того, «щоб права людини охоронялися властю закону в цілях забезпечення того, щоб людина не був змушений вдаватися, в якості останнього засобу, до повстання проти тиранії і угнетення» (Преамбула) [10]. В Декларації тисячоліття державами-членами узгоджено не жалувати зусиль для закріплення

верховенства правопорядку і забезпечення поваги всіх визнаних на міжнародному рівні прав людини і основних свобод [11]. В Ітоговому документі Всесвітнього саміта 2005 року державами-членами визнано, що верховенство права і права людини стосуються до загальної і невіддільної основної цінності і принципів ООН [12]. В Декларації про верховенство права державами-членами підкреслили, що права людини і верховенство права взаємопов'язані і підкріплюють одне одного [4].

Поширенню верховенства права активно сприяє Рада по правах людини, до якої ввійшли прийняті ряд резолюцій в цій сфері. Крім того, Радою було створено кілька механізмів спеціальних процедур, безпосередньо стосуються до питань верховенства права, таких, наприклад, як Спеціальний доповідач по питанню незалежності судів і адвокатів (СПЧА/HRС/RES/26/7), Спеціальний доповідач по питанню сприяння встановленню істини, правосуддя, відшкодуванню шкоди і гарантіям недопущення порушень (А/HRС/RES/18/7), Незалежний експерт по питанню сприяння встановленню демократичного і справедливого міжнародного порядку (А/HRС/RES/33/3), Спеціальний доповідач по питанню поширення і захисту прав людини в умовах боротьби з тероризмом (СПЧА/HRС/RES/22/8).

В сфері забезпечення миру і безпеки принцип верховенства права є основопологаючим. Соблюдение і чітке виконання передбачених міжнародних актів, зокрема Уставу ООН, в відповідності з яким однією з цілей Організації є «підтримання міжнародного миру і безпеки, прийняття ефективних колективних заходів для запобігання і усунення загрози миру і придушення актів агресії або інших порушень миру» (п.1) [1], є запорукою забезпечення мирного співіснування держав. Верховенство права забезпечує рівне застосування норм міжнародного права і принципів правосуддя в стосунках всіх держав і їх рівне дотримання. Соблюдение принципа верховенства права сприяє забезпеченню сприятливих умов для досягнення цілей Уставу.

Устав забезпечує нормативну основу для встановлення дружеских стосунків між державами. Нарядом з більш широким спектром норм міжнародного права, Устав забезпечує систему підтримання міжнародних стосунків. Він сприяє встановленню принципу взаємності між державами в якості суверенних рівних сторін, забезпечує передбачуваний і легітимний характер їх дій в межах узгодженої багатосторонньої системи і засоби для врегулювання виникаючих спорів. Важливе значення для підтримання миру і безпеки мають принципи територіальної цілості, відмови від загрози силою або її застосування будь-яким способом, несовместимим з положеннями Уставу, і приверженість виконанню міжнародних правових зобов'язань.

Стаття 33 Уставу має основопологаюче значення для запобігання конфліктам і мирного

урегулювання спорів. Сторони того или иного міжнародного спору мають можливість приймати різні заходи і мають доступ до механізмів урегулювання спорів, включаючи переговори, розслідування, посередництво, примирення, арбітраж, судові урегулювання і заходження регіональних установ чи механізмів.

Строге дотримання принципу верховенства права, забезпечуюче захист прав людини, сприяє запобіганню і пом'якшенню наслідків протиправних актів насильства і конфліктів шляхом створення легітимних механізмів урегулювання скарг і прийняття заходів, стримуючих ріст протиправності і насильства.

В ситуаціях озброєного конфлікту забезпечення захисту громадянських осіб є пріоритетною задачею ООН. Будь-який захист, будь то фізичний, політичний або забезпечуваний шляхом створення безпечних умов, повинен базуватися на принципі верховенства права і повинен бути спрямований на те, щоб зробити застосовні закони практично корисними в складних умовах. Застосовна нормативно-правова основа і зобов'язання держав-членів мають основопологаюче значення во всіх сферах здійснюваної діяльності по забезпеченню захисту. Для забезпечення більш ефективного захисту громадянських осіб держави-члени повинні дотримуватися відповідних міжнародних договорів, включати їх положення в національне законодавство і створювати ефективно функціонуючі установи і механізми внутрішнього контролю. Аналогічну важливу роль мають освіта і інформація, стосуючіся обов'язкових норм і забороненої практики, і кримінальне переслідування в разі здійснення серйозних порушень [13].

Одними з найбільш серйозних загроз для миру і безпеки є протиправні акції, які, незважаючи на те, що вони здійснюються на території держав, виходять за національні межі і стосуються всіх регіонів, і в кінцевому підсумку, міжнародне співтовариство в цілому. Це зростаюча проблема в сфері верховенства права і захисту прав людини, свідечуюча про наявність тісної зв'язки між миром і безпекою.

Тероризм обмежує свободу пересування, доступ до можливостей в галузі працевлаштування і одержання освіти, призводить до зниження якості життя і ставить під загрозу основні права людини, включаючи право на життя і безпеку. Тероризм представляє собою загрозу безпеки і стабільності і може підірвати процес економічного і соціального розвитку. Вісімнадцять універсальних міжнародно-правових документів (14 конвенцій і 4 протоколи) по боротьбі з міжнародним тероризмом, включаючи відповідні резолюції Ради Безпеки, були розроблені в межах ООН, в відповідь на конкретні види терористичкої діяльності. Спеціальний доповідник по питанню про поощрення і захист прав людини і основних свобод в умовах боротьби з тероризмом підкреслює, що контртерористичкі заходи при дотриманні прав

людини сприяють запобіганню вербовці осіб для здійснення актів тероризму, і, що порушення прав людини занадто часто викликали незадоволення, спонукаючи людей робити помилковий вибір і звертатися до тероризму (п. 32) [14].

Аналогічним чином, транснаціональна організована протиправність в різних регіонах ставить під загрозу мир і безпеку і підірвує економічне і соціальне розвиток країн по всьому світу. Генеральна Асамблея і Конференція учасників Конвенції ООН проти транснаціональної організованої протиправності і протоколів до неї підкреслили те негативне впливання, яке транснаціональна організована протиправність здійснює на права людини і верховенство права [15].

В цьому контексті міжнародне співробітництво на основі принципів загальної відповідальності і в відповідності з міжнародним правом має ключове значення для ліквідації незаконних мереж, в тому числі обороту наркотиків і торгівлі людьми.

Акції піратства загрожують безпеці на морі, ставлячи під загрозу, в частині, соціально-життєве функціонування моряків і безпеку суднобудівництва і торгівлі. Піратські напади можуть мати широкомасштабні наслідки, в тому числі перешкоди доставці гуманітарної допомоги і збільшення витрат на наступні поставки в пошкоджені райони, і підірвують верховенство права. Конвенція ООН по морському праву 1982 року забезпечує основу для боротьби з піратством в відповідності з міжнародним правом.

Незламність верховенства права і розвитку підтверджена в Декларації про верховенство права в відповідності з якою «верховенство права і розвиток тісно пов'язані і є взаємозалежними, утвердження принципів верховенства права на національному і міжнародному рівнях має найбільше значення для поступального і всеохватного економічного зростання, стійкого розвитку, викоренення бідності і голоду і повного здійснення всіх прав людини і основних свобод, включаючи право на розвиток, всі з яких, в свою чергу, посилюють верховенство права» [4].

В цій зв'язки вони звернулися з проханням розглянути таку взаємозалежність на повестці дня в сфері міжнародного розвитку на період після 2015 року, яка, як вказано раніше, була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН в вересні 2015 року в якості Повестки дня в сфері стійкого розвитку на період до 2030 року A/RES/70/1.

На міжнародному рівні свод міжнародних документів, включаючи документи по питанням міжнародної торгівлі і фінансування, зміни клімату і охорони навколишнього середовища і права на розвиток, сприяє розробці узгоджених на міжнародному рівні стандартів в підтримку стійкого розвитку.

На національному рівні необхідно добиватися забезпечення верховенства права в умовах створення умов для забезпечення стійких джерел засобів до існування і ліквідації бідності. Причини бідності часто є відсутність прав

и возможностей, социальная изоляция и дискриминация. Верховенство права содействует развитию на основе повышения роли отдельных лиц и общин путем предоставления доступа к правосудию, обеспечения надлежащей правовой процедуры и принятия мер по обеспечению правовой защиты в связи с нарушением прав. Обеспечение гарантий средств к существованию, права на неприкосновенность жилья, а также гарантий пользования недвижимостью и права вступать в договорные отношения может содействовать расширению прав и возможностей малоимущих в плане защиты от нарушения их прав. Работа по расширению юридических прав выходит за пределы оказания правовой помощи и помогает обеспечить более широкие экономические возможности.

С целью содействия достижению дальнейших результатов в сфере устойчивого развития, верховенство права должно обеспечивать защиту всех прав человека, включая экономические, социальные и культурные права и право на развитие. Как подчеркнул Специальный докладчик по вопросу о содействии установлению истины, правосудию, возмещению ущерба и гарантиям недопущения нарушений, «накопленный в последнее время опыт показывает, что ограниченные усилия в сфере развития, предпринимаемые без учета аспектов правосудия и прав человека, не позволяют обеспечить устойчивое развитие человеческого потенциала» (пункт 64) [16]. Генеральная Ассамблея важность обеспечения доступа к правосудию для всех, и в этой связи поощрила укрепление и совершенствование системы отправления правосудия и подчеркнула, что уважение верховенства права и имущественных прав, и проведение надлежащей политики и обеспечение нормативных пределов содействуют развитию предпринимательства, включая предприимчивость, и способствуют ликвидации нищеты.

Обеспечение более эффективной гарантии прав на землю и имущество может внести существенный вклад в достижение социального и экономического прогресса в городах и сельских районах и будет содействовать сокращению масштабов нищеты, обеспечению гендерного равенства мира и безопасности. Обеспечение прав на владение землей, включая широкий комплекс таких прав с учетом местных условий и потребностей, в частности прав собственности общин и защиту их общих ресурсов, позволяет добиться определенности в плане мер, которые могут быть приняты в сфере землевладения или собственности и их использования, и может содействовать расширению экономических возможностей и обеспечению определенных выгод на основе инвестиций, повышения эффективности здравоохранения, финансовой стабильности и личной безопасности.

В более широком смысле обеспечение верховенства права в вопросах эксплуатации природных ресурсов является ключевым средством, позволяющим добиться всеобъемлющего и устойчивого экономического роста и развития, а также уважения, защиты и реализации прав человека. Обеспечение управления природными ресурсами на устойчивой и транспарентной основе – это движущая сила экономического благополучия и основа для

построения стабильных и мирных обществ. Управление ресурсами, такими как трансграничные водные ресурсы, требует эффективного сотрудничества между совместно использующими их государствами и надлежащей правовой основы для оказания содействия устойчивому управлению. Надлежащее управление природными ресурсами в соответствии с принципом верховенства права также является ключевым фактором в обеспечении мира и безопасности, подчеркивающим взаимосвязь между тремя направлениями деятельности системы ООН. Риск возникновения конфликтов с применением насилия возрастает в тех случаях, когда эксплуатация природных ресурсов наносит экологический ущерб и приводит к утрате средств к существованию, или когда обеспечиваемые блага распределяются неравномерно. В этой связи обеспечение подотчетности частного сектора за его деятельность, а также поддержки частного сектора для укрепления верховенства права может иметь решающее значение [17].

ООН в лице ее органов играют важнейшую роль в оказании содействия государствам – членам в обеспечении верховенства права. Основные функции по координации деятельности учреждений системы ООН в сфере верховенства права выполняет Координационно-консультативная группа по вопросам верховенства права, возглавляемая Заместителем Генерального секретаря при поддержке Подразделения по вопросам верховенства права. Членами Подразделения являются руководители 20 учреждений ООН (ДЭСВ, ДПВ, ДОПМ, ПРООН, ЮНЕП, ЮНЕСКО, ЮНИСЕФ и др.), участвующих в деятельности по оказанию содействия государствам – членам в вопросах верховенства права. Группа обеспечивает способность ООН предвидеть новые возможности и решать новые задачи. Она принимает во внимание появление новых реалий и субъектов в сфере верховенства права и предоставляет руководящие указания в целях обеспечения общей координации и согласованности поддержки, оказываемой Организацией государствам-членам.

Для поддержки усилий в сфере обеспечения верховенства права на национальном уровне по линии штаб-квартиры ООН Генеральный секретарь назначил Департамент операций по поддержанию мира (ДПР) и Программу развития ООН (ПРООН) в качестве совместного глобального координационного центра по вопросам работы полицейских, судебных и пенитенциарных органов для решения задач по обеспечению верховенства права в постконфликтный период и других кризисных ситуациях.

Созданная под эгидой ООН система судебных органов, является составляющей частью механизма обеспечения верховенства права. В Декларации о верховенстве права государства-члены подтвердили свою обязанность разрешать международные споры мирными средствами, в частности путем переговоров, обследования, добрых услуг, посредничества, примирения, арбитража и судебного разбирательства или иными мирными средствами по своему выбору (пункт 4). Судебные механизмы урегулирования споров включают в себя, в частности, Международный Суд (МС) и Международный трибунал по морскому праву (МТМП). В Декларации обращается конкретное внимание на вклад этих

міжнародних судових органів, а також інших міжнародних судів і трибуналів в ділопоощрення верховенства права на міжнародному і національному рівнях (пункти 31-32) [4].

Міжнародний Суд ООН є головним судовим органом Організації, утвореним відповідно до Статуту ООН. Роль Суду полягає в тому, щоб врегулювати, відповідно до міжнародного права, юридичні спори, передавані йому державами, і виносити консультативні висновки по правових питаннях, направляти їм уповноваженими органами і спеціалізованими установами ООН.

Міжнародний трибунал по морському праву є незалежним судовим органом, утвореним Конвенцією ООН по морському праву 1982 року для врегулювання спорів між державами-учасниками, виникаючих з тлумачення і застосування Конвенції.

В Декларації про верховенство права держави-члени заявили про свою приверженість забезпеченню того, щоб не було безкарності за геноцид, військові злочини і злочини проти людяності або за порушення міжнародного гуманітарного права і грубі порушення прав людини. Вони також взяли на себе зобов'язання забезпечити, щоб такі порушення належним чином розслідувалися і виносилося відповідне покарання за них, в тому числі шляхом залучення відповідальних за будь-які злочини до суду, використовуючи для цього національні механізми або, коли це необхідно, регіональні або міжнародні механізми, відповідно до міжнародного права (пункт 22) [4].

ООН досягла значительних успіхів у розробці глобальної системи залучення до відповідальності за злочини проти людяності. Спеціальні міжнародні кримінальні трибунали, Міжнародний кримінальний трибунал по колишній Югославії і Міжнародний кримінальний трибунал по Руанді, створені Радою Безпеки, відкрили шлях до створення Міжнародного кримінального суду (МКС). Наряду з Судом трибунали ООН і трибунали при допомозі ООН, такі як Чрезвычайные палаты в судах Камбоджи, Спеціальний трибунал по Лівану, Спеціальний суд і залишковий механізм Спеціального суду по Сьєрра-Леоне і Механізм ООН для кримінальних трибуналів, колективно продвигали вперед питання про відповідальність в широкому діапазоні країн і займаються розглядом цілого ряду питань спадщини.

Основну відповідальність за забезпечення судового переслідування за злочини проти людяності і інші серйозні порушення прав людини несуть держава-члени. Це один з основоположних принципів, закладених в основу Римського статуту Міжнародного кримінального суду (далі – МКС). В Декларації про верховенство права держава-члени визнали роль Міжнародного кримінального суду в багатосторонній системі, направленої на те, щоб покінчити з безкарністю і забезпечити верховенство права (пункт 23). МКС є першим незалежним і

постійним судом, який розглядає справи осіб, звинувачених у вчиненні геноциду, злочинів проти людяності і військових злочинів [4].

Тем не менше, основна відповідальність за розслідування цих злочинів несут держава-члени. ООН продовжує вважати високопріоритетними заходи, які сприяють зміцненню національних механізмів для боротьби з безкарністю за ці злочини відповідно до зобов'язань по міжнародному праву людини і гуманітарному праву, і надають жертвам засоби правової захисту і відшкодування. Як зазначено в заявці МККК «Верховенство права на національному і міжнародному рівнях» 2013 року: «держави зобов'язані покінчити з безкарністю, залучаючи до відповідальності винуватців у військових злочинах і інших серйозних порушеннях міжнародного права. Для досягнення цієї мети слід використовувати справедливі і прозорі кримінально-правові процедури, повністю дотримуючись міжнародно визаних судових гарантій (пункт 84) [18].

В завершенні необхідно констатувати наступне:

1. Статут ООН закріпив основу принципу рівності всіх, як окремих громадян, так і держав, перед законом, який повинен застосовуватися на незалежній і неупередженій основі. Принцип верховенства права є одним з базових принципів діяльності ООН, який лежить в основі концептуального підходу, в значительній ступені направляючого роботу Організації.

2. Забезпечення верховенства права на національному і міжнародному рівні є однією з пріоритетних завдань ООН. Дотримання букви закону грає важливу роль в повноправному і взаємовигідному співробітництві во всіх галузях, установленні тривалого миру в післяконфліктний період, для ефективного захисту прав людини, а також для забезпечення стійкого економічного прогресу і розвитку.

3. ООН заклала міцну основу забезпечення верховенства права, яка є основою розвиваючої концепції і охоплює основні напрями співробітництва, в частині: права людини, мир і безпека, розвиток.

4. Органи ООН, в частині Генеральна Асамблея і Рада Безпеки, наряду з багатьма іншими органами системи ООН, грають важливу роль в забезпеченні верховенства права шляхом прийняття правових актів в яких звертається особливу увагу на його значимість в контексті питань про мир і безпеку, о жіночих, о положенні дітей в умовах озброєного конфлікту, о захисті громадянських осіб в озброєном конфлікті.

5. Підкреслюючи значимість ООН в становленні, розвитку і забезпеченні принципу верховенства права, необхідно підкреслити, що Організація акцентує увагу на головній ролі держав, пріоритеті національних органів, завдань яких є сприяння доступу до правосуддя, забезпечення належної правової процедури і прийняття заходів по

обеспечению правовой защиты в случае нарушения прав.

ЛИТЕРАТУРА

1. Устав Организации Объединенных Наций [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.un.org/ru/sections/un-charter/chapter-i/index.html>.
2. Доклад Генерального секретаря «Господство права и правосудие переходного периода в конфликтных и постконфликтных обществах» (S/2004/616) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/395/31/PDF/N0439531.pdf?OpenElement>.
3. Организация Объединенных Наций и верховенство права [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.un.org/ru/ruleoflaw/>.
4. Декларация совещания на высоком уровне Генеральной Ассамблеи по вопросу о верховенстве права на национальном и международном уровнях (резолюция 67/1 Генеральной Ассамблеи от 24 сентября 2012 года) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/ruleoflaw2012.shtml.
5. Преобразование нашего мира: Повестка дня в области устойчивого развития на период до 2030 года (A/RES/70/1) от 25 сентября 2015 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/291/92/PDF/N1529192.pdf?OpenElement>.
6. Резолюция, принятая Советом по правам человека 19/31 «Целостность судебной системы» от 18 апреля 2012 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/G12/131/03/PDF/G1213103.pdf?OpenElement>.
7. Резолюция, принятая Советом по правам человека 19/36 Права человека, демократия и верховенство права от 19 апреля 2012 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/G12/131/68/PDF/G1213168.pdf?OpenElement>.
8. Доклад Генерального секретаря «При большей свободе: к развитию, безопасности и правам человека для всех» (A/59/2005) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=%D0%90/59/2005>.
9. Доклад Генерального секретаря «Господство права и правосудие переходного периода в конфликтных и постконфликтных обществах» (S/2004/616) от 24 августа 2004 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/395/31/PDF/N0439531.pdf?OpenElement>.
10. Всеобщая декларация прав человека (резолюция 217 А (III) Генеральной Ассамблеи ООН от 10 декабря 1948 года) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declhr.shtml.
11. Декларация тысячелетия Организации Объединенных Наций (резолюция 55/2 Генеральной Ассамблеи от 8 сентября 2000 года) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/summitdecl.shtml.
12. Итоговый документ Всемирного саммита 2005 года (резолюция 60/1 Генеральной Ассамблеи от 16 сентября 2005 года) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/outcome2005.shtml.
13. ООН и верховенство права. Верховенство права и мир и безопасность. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.un.org/ruleoflaw/ru/rule-of-law-and-peace-and-security/>.
14. Доклад Специального докладчика по вопросу о поощрении и защите прав человека и основных свобод в условиях борьбы с терроризмом Бена Эммерсона (A/HRC/20/14) от 14 июня 2012 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G12/137/82/PDF/G1213782.pdf?OpenElement>.
15. Конвенция Организации Объединенных Наций против транснациональной организованной преступности [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/orgcrime.shtml.
16. Оказание содействия установлению истины, правосудию, возмещению ущерба и гарантиям недопущения нарушений. Записка Генерального секретаря (A/68/345) от 23 августа 2013 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N13/438/66/PDF/N1343866.pdf?OpenElement>.
17. ООН и верховенство права. Верховенство права и развитие [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.un.org/ruleoflaw/ru/rule-of-law-and-development/>.
18. Организация Объединенных Наций, Генеральная Ассамблея, 68-я сессия, Шестой комитет, пункт 84 повестки дня, заявление МККК, Нью-Йорк, 10 октября 2013 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.icrc.org/rus/resources/documents/statement/2013/united-nations-rule-law-statement-2013-10-10.htm>.